

Altun Yaruk Sekizinci Kitapta Geçen bir *ikintiske basıraşp* ... İbaresini Üzerine

Engin Çetin*

(Adana-Türkiye)

Özet: Bu makalede *Altun Yaruk*'un Sekizinci Kitabında yer alan (20. Bölüm) *barçada bir ikintiske basıraşp kunuş kırma kılurlar* "Hepsi bir diğerine baskı yapıp (birbirleriyle) itişip kakışirlar." cümlesindeki *bir ikintiske* "bir ikincisine, bir diğerine" ile *basıraşp*- "birbirine üstün gelmeye çalışmak, çekişmek" sözleri ele alınacaktır. Uygurcaya özgü *bir ikintiske* sözü araştırmacıların bir bölümü tarafından *bir ikintişke* olarak okunmuş, burada varsayılan -ş-, işteşlik eki kabul edilmiştir. Sayısı daha az olan araştırmacı grubu ise *bir ikintiske* olarak okudukları ibarede +si yapısının iyelik eki olduğunu düşünmüştür. İbareden sonra yer alan fiillerin çoğunlukla işteş yapı içermesi, söz konusu fiillerdeki -ş- işteşlik ekinin bir önceki sözcüğe etkisi olarak görülse de hem Uygur hem de Karahanlı dönemi metinlerinde ibarenin sadece işteş yapılarla (-ş- eki almış fiil) birlikte kullanılmaması, *bir ikindike* ve *bir ikintisi* şekillerinin de bulunması ve Türkçenin geçmişten günümüze gelen ses ve şekil bilgisi kuralları nedeniyle yapının *bir ikintiske* olarak okunması ve ünlüsü düşmüş 3. kişi iyelik ekinin varlığının kabul edilmesinin uygun olduğu düşüncesine varılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan ve tekörnek olan *basıraşp*- fiili ise birçok sorunu barındırmaktadır. Sözcük ilk bakışta Türkçe *bas*- fiilinin ettirgen biçimi görülse de söz konusu ettirgenlik ekinin ünlüsünün çoğu zaman yuvarlak oluşu, sözcüğün *basir* "hile, entrika" (Lessing 1960: s. 90) şeklinde isim olarak Moğolcada tespit edilmesi sözcüğün kökeni ve yapısı hakkında karar vermeyi güçleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Uygurca, Altun Yaruk, bir ikintiske, basıraşp*.

On the *bir ikintiske basıraşp* ... from *Altun Yaruk Eight Book*

Abstract: This article examines the words *bir ikintiske* "to the second one, one to another" and *basıraşp*- "to prevail, to rival" in the sentence *barçada bir ikintiske basıraşp kunuş kırma kılurlar* "They all oppress and push against each other" in Eighth Book of *Altun Yaruk* (Chapter 20). The word *bir ikintiske* which is peculiar to Uyghur has been read as *bir ikintişke* by some of the researchers, where -ş- is assumed as reciprocal suffix. Fewer researchers read the phrase as *bir ikintiske* and have claimed that the morpheme in question

---

* Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ecetin@cu.edu.tr

is the possessive suffix *+si*. Since the verbs which occur after the phrase often contain reciprocal morphemes (with reciprocal suffix *-ş-*), it is usually assumed that the suffix *-ş-* in these verbs affected the previous word; but due to the fact that the phrase is not used only with reciprocal suffixes in the Uighur and Karakhanid texts (as they occur in *bir ikindike* and *bir ikintisi* forms) and due to the phonetic and morphological rules of Turkish from past to present it was concluded here that the phrase should be read as *bir ikintiske* and the presence of the third person possessive suffix with its vowel dropped should be accepted. The hapax verb *basıraş-* examined in the second part is very problematic. Although it seems like the causative form of the Turkish verb *bas-* at first glance; due to the facts that the vowel of this causative suffix often occurs round and the noun form *basir* “deception, intrigue” (Lessing 1960: p. 90) was detected in Mongolian makes it difficult to decide on the origin and structure of the word.

Key Words: *Uighur, Altun Yaruq, bir ikintiske, basıraş-*.

I. Giriş

Altun Yaruq, Budizm’in Uygurca ifade ile “... *kopda kötrülmiş nom eligi*” “her şeyden yüce öğretiler hükümdarı” olmakla Budistler açısından, içerdiği sözlerle de Türk dili araştırmacıları açısından alanın en önemli eserleri arasında yer almaktadır. Eser doksan bini aşkın söz varlığı ile alan araştırmacıları için mükemmel bir malzeme teşkil etmektedir. Buna bağlı olarak da her eserde olduğu gibi çözümlenememiş birçok sorunu barındırmaktadır. Eserde daha önce tekörnek (*hapax*) sayılan birçok yanlış okumalar, gerçekten tekörnek olan birçok söz vb. dil konularının birçoğu bugüne kadar çözümlenmiştir ve bir bölümü de alan araştırmacıları tarafından günden güne çözümlenmektedir.

Bu çalışmada incelenecek olan, eserin sekizinci kitabı içindeki 20. bölümde yer alan *barçada bir ikintiske basıraşıp kunuş kırma kılurlar* cümlesi Çince [442c17] 更互相侵奪 “... und **gegenseitig berauben** sie sich dann “... ve sonra karşılıklı olarak birbirlerini soyarlar.” cümlesinin çevirisidir (NobelChin s. 287).

II. İnceleme

II.1. *bir ikintiske*

II.1.1. Sözü *Altun Yaruk*'ta Geçtiği Yerler

Bu çalışmada ilk olarak söz konusu ettiğimiz, *Altun Yaruk*'ta toplam altı kez geçen *bir ikintiske* sözü çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Sözcük, *Altun Yaruk* dışında, *Maytrisimit*'te, *Sekiz Yükmek*'te, *Shō.Rosia*'da, *Eine uigurische Totenmesse*'de, *Insadi-Sutra*'da *Fragmente Tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung*'da ve daha birçok Uygurca metinde tespit edilmiştir. *Altun Yaruk*'ta *bir ikintiske* sözünün geçtiği bölümler aşağıda verilmiştir:

Berlin	St. Petersburg
-	ol balıkdaki kişilər ötrü bir ikintiškä aşunmaklaşu özlüg ölmäkig kodup (AYZieme 434) (pyr 'ykyndysk')
[ik]intikä (P) için ayaşdaçı amraşdaçı bolgay 	ol yir orun-takı beg-ler buyruk-lar manç-lar bir ikintiş-ke ayaşdaçı amraşdaçı bolgay-lar (AYÖlmez 195 /13). (pyr 'ykyntys k')
adin eliglerig hanlarig yme , bir ikinti[šk]ä [erşisiz karşı[s]ız kılğ[alı] ... U 714b/3 (AYAYazlı s. 55) 	adin elig hanlarig yme bir ikintişke erşisiz karşı[s]ız kılğalı ugaylar (AYAYazlı 149). (pyr 'ykyntysk')
[ya]glı sütli tæg [e]rşisiz karşı[s]ız bolup , ötrü bir ikintiş[kä] ayaş[da]çı amraştaçı ... U 688b/10 (AYAYazlı s. 61) 	sütli yağlı tæg erşisiz karşı[s]ız bolup .. bir ikintişke ayaşdaçı amraşdaçı ... (AYAYazlı 170). (pyr 'ykyndysk')
ezüg armak küçetür ... bir ikintiske basır[aşıp]... U 3149b/a/8 	barçada bir ikintiske basıraşıp kunuş kırma kılurlar (AYÇetin VIII 1362). (pyr 'ykyntysk')

II.1.2. Sözü'nün Yapısıyla İlgili Görüşler

Konuyla ilgili ilk bilgileri K. Grønbech'in Türkçenin Yapısı (*Der türkische Sprachbau*, 1936) adlı eserinde buluruz. Eserdeki *Kelime Sınıfları Ad ve Fiil* bahsinde sözcüğün *bir ikintike* sözünde araya giren *-iş işteşlik* eki ile oluştuğunu, Türkçede bu tür durumların nadiren görüldüğünü belirtir. Grønbech, görüşünü desteklemek amacıyla Zajackowski'ye dayanarak Luck Karayimcesinde tespit edilen *uvuldurum seni* "Oğul olarak kabul edeceğim seni." cümlesindeki gibi *-dur-* ve *-t-* ettirgenlik ekinin ismin üzerine getirildiği örneği vermiştir (1995: s. 18).

Saadet Çağatay *Altun Yaruk'tan İki Parça* eserinde *ikinti* sözünden sonra *-si* iyelik eki gelmiş olabileceğini, bu ekin ünlüsünün yazımda görünmemesi nedeniyle bir yazım hatası değilse bu durumun orta hece düşmesi olarak değerlendirileceğini bildirmiştir (1945: s. 60).

ED'de TT VIII'deki *bir ikintişke* kullanımının hatalı bir ifade olduğu bildirilmiştir (s. 111b).

Fragmente Tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung'da Grønbech'in görüşü dolaylı olarak kabul edilmiştir (Kara-Zieme 1976: s. 45).

Ş. Tekin, *Eski Türkçe* makalesinde sözü *bir ikintişke* olarak almış, sözcüğü *ikinti+ş+ke* olarak çözümlenmiştir (1976: s. 93). *Altun Yaruk*'un 20. bölümünü ele aldığı çalışmasında da ibareyi harf çevirisiyle *pyr 'ykyntyş k' p'syr'syp* (XXI-4) olarak vermiştir.

K. Kudara ve K. Röhrborn, *Stokholm Etnografya Müzesinde* bulunan biri *Altun Yaruk*'un sekizinci kitabında bu çalışmaya söz konusu ettiğimiz ibareyi de içeren *Altun Yaruk*'a ait iki yaprağı inceledikleri çalışmada ibare *bir ikintişke basıraşp* şeklinde okunmuştur (1982: s. 342).

M. Ölmez *Altun Yaruk*'un III. kitabında konuyla ilgili tüm görüşleri değerlendirdikten sonra bu sözden sonra gelen fiillerin işteşlik yapısında olmasının Grønbech'in görüşünü doğruladığını belirtmiş ve yapıyı *bir ikintişke* olarak kabul etmiştir (AYÖlmez s. 76).

M. Erdal OTG'de *-ış* ekini açıklamanın zorluğuna değinirse de sözdeki ekin iyelik eki olmadığını, işteşlik eki olmasının muhtemel olduğunu bildirmiştir (2004: s. 232).

J. Oda, *Sekiz Yükme*'te sözü *bir ikintişke* olarak kabul etmiştir (2010: 2.05, 2.07, 2.09, 2.10, 2.52) (<http://derlem.cu.edu.tr>).

K. Eraslan, *Eski Uygur Türkçesi Grameri*'nde sözcükle ilgili herhangi bir açıklama yapmaksızın eserinin sözlük bölümünde sözcüğü *ikintiş* şeklinde göstermiş ve "ikinci" olarak tanımlamıştır (2012 : s. 572).

Ö. Ayazlı da bu tartışmalara değinmiş doğrudan görüş bildirmemekle beraber sözcüğü *-ş* ile *ikintişke* okuyarak bu yapının işteşlik eki olduğunu kabul etmiştir (AYAyazlı s. 237).

M. Elmalı, *Daśakarmapathāvadānamālā*'da yapıyı *bir ikintiske* olarak okumuştur. J. Wilkens de sözü *bir ikintişke* olarak okuyanlardandır (2016: s. 948 ve 974).

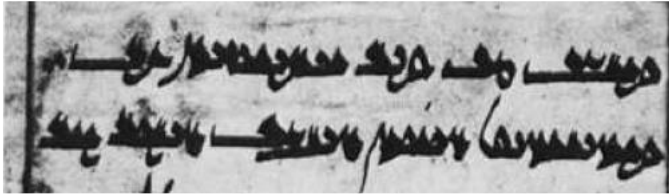
II.2. basıraş-

Altun Yaruk'ta bir kez burada geçen ve aşağıda Resim 1.'de görüldüğü gibi Pb. yazmasında açıkça *basıraş-* olarak yazılan, B yazmasında aşağıda Resim 2.'de görüldüğü gibi yıpranmalar nedeniyle yalnızca ilk iki hecesi *basır[.]* şeklinde okunabilen fiil bir tekörnektir (*hapax*), bir başka örneği bugüne kadar tespit edilmemiştir. Bu durum sözcüğe ihtiyatla yaklaşılması gereğini ortaya koyar. K. Kudara ve K. Röhrborn yayınında bu ibare yukarıda da söz edildiği gibi *bir ikintiş-kä basıraşıp* (1982: s. 342) şeklinde

yer almış, *basıraş-* fiiline “unterdrücken (baskı yapmak)” (s. 345) karşılığı verilmiştir. Ş. Tekin, *Altun Yaruk*’un 20. bölümünü ele aldığı çalışmasında ibareyi harf çevirisiyle *pyr ’ykyntyş k’ p’syr’syp* (XXI-4) şeklinde vermiş *Tercüme* bölümünde burayı “İnsanlar birbirlerine girerler.” (s. 148) olarak aktarmıştır. Son olarak AYÇetin’de de *basıraş-* fiili “birbirine üstün gelmeye çalışmak, çekişmek” olarak tanımlanmıştır (2017: s. 431). Yapı ve anlam özellikleri bakımından fiille ilgili olarak şu ihtimaller göz önünde bulundurulabilir:

a) Fiilin yapısı ilk bakışta *bas-ır-a-ş-* olarak açıklanabilir. Bu durumda *bas-* fiilinin önce *-Ir-* ekini sonra *-ş-* işteşlik ekini aldığını düşünmek mümkündür.

b) *basıraş-* yapısını kurma ihtimali olan *basır* sözcüğünün Moğolcada “hile, aldatma” şeklinde tespit edilmiş olması (Lessing 1960: s. 90) bu ada dayanan Uygurca *basıraş-* fiilinin “karşılıklı hile yapmak, dalavere çevirmek” anlamında kullanılması anlam bakımından da mümkündür.

Resim 1. Pb yazması

barçata bir ikintiske

p’rç’ t’ pyr ’ykyntyş k’

basıraşıp kunuş kırma kılurlar

p’syr’syp qwáws qyrm’ qylwr l’r

Resim 2. B yazması (U3149b/a-8)

bir ikintiske basır[...]

pyr 'ykyntysk' p'syr

III. Değerlendirme ve Sonuç

1. Araştırmacıların yukarıda sıralanan görüşleri göz önünde bulundurulduğunda *bir ikintiske* sözünün daha çok *bir ikintişke* olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu kabulde konuyla ilgili ilk yargıyı ortaya koyan Grønbech'in görüşü öne çıkmakta ve bu görüşün başta batılı Türkologlar olmak üzere alan araştırmacılarınca genel kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak, Uygurca metin yazmaları, sadece Uygurcada tespit edilen bu sözü *ikintişke* olarak -ş- ile okumak için bize malzeme sunmamakta bir başka deyişle söz -ş- ile değil; her zaman *pyr 'ykyntysk' / pyr 'ykyndysk'* vb. şeklinde -s- ile yazılmaktadır. Bu durumda eldeki tek ölçüt yukarıdaki araştırmacıların da başvurduğu yapısal / anlamsal çözümleme olarak karşımıza çıkmaktadır. A) Gerek Uygurca metinlerde gerekse Karahanlı Türkçesi metinlerinde *buryuklar inançlar tayançlar arkası bir ikintike ööçsüz keksiz övkesiz kakıgsız aymançsız köñülin ertinü ögrünçlüg sevinçlig bolmış k(e)rgek .. 417/2 (VI. 8a.); til étmenler bir ikindike ündemenler* (Ku. T. 37/61b3); *nü kalsun er at bir ikindi bile* KB 5851 *bir ikindike ve bir ikindi bile* sözünün kullanılışı; B) *Altun Yaruk'ta ve başka eserlerde ikintisi ortun oglınıñ atı m(a)hadivi erti* AYGulcalı Aç Bars**) ve *bilge biligke bir ikintisin ohşaştursar ...* (Sho.Rosia 7.2/144) örneklerindeki gibi *ikinti / ikindi* sözcüğünden sonra +si iyelik ekinin geldiği örnekler; C) *aşavake yekniñ tapıgçıları tişi içgekler seziklig bolup bir ikintişke inçe tęp tédiler* (Daş.Wilkens 6687); *bir ikintiske ertinü amrak bolur* (Jut.Sek.T-2.06; T-

2.52) örneklerinde olduğu gibi, bu birleşik sözün sonrasında yukarıda belirtildiği gibi her zaman işteşlik eki almış yapıların gelmemesi ve günümüz Türkçesindeki *bir ikincisine, bir diğerine* vb. iyelik ekli yapılar bize *bir ikintiske* sözünün de iyelik eki içerdiğini düşündürmektedir. Dolayısıyla sözcüğün yapısı S. Çağatay'ın görüşüne benzer şekilde *ikinti* sözüne eklenen iyelik eki *+si* ile açıklanmalıdır. Zira bir isim üzerine fiil unsurunun gelmesi Türkçe için çok zor bir durumdur. Grønbech'te Karaimceden örneklenen *uvul* (uvul “oğul”) adından *uvuldur-* “oğul olarak kabul etmek” fiilinin oluşması oldukça nadir görülür. Oysa Türkçede iyelik ekinden sonra durum eki almış yapıların zamir n'si almaması özellikle klasik Çağatay metinlerinde sıkça görülen bir durumdur. Ekin ünlüsü olan *-i-* sesinin düşmesi ise orta hece düşmesi olarak açıklanabilir. Bilindiği gibi Türkçede bu da sık karşılaşılan bir durumdur. Kaldı ki Türkçede dar ünlü değil zaman zaman düz-geniş ünlü bile düşebilmiştir: *er+en+gek > ereşek > erşek* “parmak”. Şunu da belirtmek gerekir ki büyük çoğunlukla *bir* sözcüğü ile *bir ikintiske* olarak kullanılan sözden sonra fiillerin çoğu zaman işteş çatılı olması sözün yapısına değil, *bir ikintiske* sözünün cümleye kattığı “biri ikincisine, biri diğerine, birbirlerine” anlamı gereği, eylemin karşılıklı olarak yapılmasından kaynaklanır.

2. Fiille ilgili olarak yukarıda b) maddesinde verilen sözcüğün kökeninin Moğolcada tespit edilen *basır* sözünden türemiş olma ihtimali, sözcüğün Moğol yayılma döneminden önceki döneme ait bir eserde tespit edilmiş olması, Moğol etkisinin hissedildiği dönem ve sahalara ait Türkçe metinlerde ise sözcüğe rastlanmamış olması vb. nedenlerle mümkün görünmemektedir. Bununla beraber a) maddesinde üzerinde durulan ilk ihtimalin yaygın olanın aksine ettirgenlik ekinin *-Ur-* (*bas-ur-* ED 374b; OTWF: s. 710) olarak değil de *-Ir-* olarak gelmesi, *-ş-* işteşlik ekinden

önceki *-a-*nın mahiyeti vb. cevaplanmaya muhtaç soruları olsa da Eski Türkçede var olan *adır-* UW 2010: s. 8-11) vb. bazı fiillerin ettirgenlik ekini *-Ir-* olarak almış olabileceği düşüncesi, çatı eklerinin bu dönemde tam olarak kalıplaşmamış ve bu nedenle *basıt-*, *basur-*; *ukat-*, *uktur-* vb. örneklerdeki gibi aynı fiilin farklı ettirgenlik ekini alabiliyor olması *bas-* fiilinin ettirgen şeklinin *bas-ır-* olarak kurulabileceğini gösterir. Ayrıca bağlayıcı ünlülerin *tarıgçılarag* (KP I-II) örneğinde görüldüğü gibi, Budhist Uygur metinlerinde de zaman zaman düz-geniş olarak yazılabilmesi de veya bir ünlü değişimi *basırış-* yerine *basıraş-* yazımının mümkün olabileceğini gösterir. B yazmasının bu bölümünün yırtılmış olması belki de çözüme katkı sağlayacak yazımı görmemizi engellemektedir. Ancak, sözcüğün geçtiği bölümden birkaç satır önce *basıntur-* fiilinin geçmesi bağlam açısından bu iki fiilin birbiriyle ilgili olabileceğini gösterir. Çince orijinal metinde *Altun Yaruk*'un altıncı kitabında da *basın-* (AYAYazlı 407) olarak çevrilen Çince 侵 *qin* (442c15) sözünün Uygurcada *basıntur-* (AYÇetin VIII 1317) fiili ile karşılanmışken (heimsuchen = acı vermek, eziyet etmek (NobelChin: s. 287)) 侵奪 *qin duo* (442c17) (berauben = soymak, elinden almak (NobelChin: s. 287)) sözlerinin burada *basıraş-* (AYÇetin 1326) fiiliyle karşılanması bu iki fiilin ilişkisinin bir başka kanıtıdır.

KAYNAKLAR

ARAT, R. R. (1947). *Kutadgu Bilig I, Metin*, Ankara: Türk Dil Kurumu.

[KB]

ATA, A. ATA, Aysu (2004), *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası), Karahanlı Türkçesi (Giriş-Metin-Notlar Dizin)*, Ankara: Türk Dil Kurumu. [Ku.T.]

- AYAZLI, Ö. (2012). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap (Karşılaştırmalı Metin Yayını)*, Ankara: Türk Dil Kurumu. [AYAYazlı]
- CLAUSON, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press. [ED]
- ÇAĞATAY, S. (1945). *Altun Yaruk'tan iki Parça*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.
- ÇETİN, E. (2017). *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*, Adana: Karahan Kitabevi. [AYÇetin VIII]
- Digital Dictionary of Buddhism*. Erişim tarihi: 11.05.2019. Erişim adresi: <http://buddhism-dict.net/>
- ELMALI, M. (2016). *Daśakarmapathaavadānamālā. Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ERASLAN, K. (2009). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ERDAL, M. (1991). *Old Turkic Word Formation, a Functional Approach to the Lexicon, Vol. I-II*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. [OTWF]
- Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinin Tarihsel Derlemi (7-13. Yy.)* Erişim tarihi: 15.06.2019. Erişim adresi: <http://derlem.cu.edu.tr>
- GRØNBECH, K. (1995). *Türkçenin Yapısı* (çev.: Mehmet Akalın), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- GULCALI, Z. (2013). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Öyküsü*, Ankara: Türk Dil Kurumu. [AYGulcalı Aç Bars]
- ___ (2015), *Altun Yaruk Sudur X. Kitap (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. [AYGulcalı]

- HAMILTON, J. R. (1998). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası- Kalyanamkara ve Papamkara-* (çev.: Ece Korkut, İsmet Birkan), Ankara: Simurg.
- KARA, G. – P. ZIEME (1976), *Fragmente tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung*. Berlin: Akademie-Verlag.
- KAYA, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu. **[AYKaya]**
- KUDARA, K. – K. RÖHRBORN (1982). “Zwei verirrte Blätter des uigurischen Goldglanz-Sūtras im Etnografiska Museum, Stockholm”. *ZDMG Band 132*, s. 336–347.
- LESSING, Ferdinand D. (ed.) (1960), *Mongolian – English Dictionary*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- NOBEL, J. (1958). *Suvarṇaprabhāsottamasūtra. Das Goldglanz-sūtra: ein Sankrittext des Mahāyāna-Buddhismus, I-Tsing’s chinesische Version und ihre tibetische Übersetzung, Bd. 1: I-Tsing’s chinesische Version übersetzt, eingeleitet, erläutert und mit einem photomechanischen Nachdruck des chinesischen Textes versehen*, Leiden: Brill. **[NobelChin.]**
- ODA, J. (2010). *A Study of Buddhist Sutra Called Sekiz yükmek yaruq or Sekiz törlügin yarumış yaltrımış in Old Turkic*, Kyoto: Hozokan.
- ÖLMEZ, M. (1991). *Altun Yaruk III. Kitap (= 5. Bölüm) Suvarṇaprabhāsasūtra*, Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 1. **[AYÖlmez]**
- RÖHRBORN, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien*. Neubearbeitung, I.

Verben, Band 1: ab- - äzüglä-, Stuttgart: Franz Steiner Verlag [UW 2010]

SEMET, A. (2005). *Lexikalische Untersuchungen zur uigurischen Xuanzang-Biographie*. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Xuanzangs Leben und Werk Band 34. Teil 8. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

SHŌGAITO, M. (1993). *Studies in the Uighur Version of the Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā, Volume II, Text, Translation and Commentary and Glossary*, Kyoto: Shokado.

___ (2003). “Uighur Manuscripts in St. Petersburg Chinese Texts in Uighur script and Buddhist Uighur texts”, Kyoto: 京都大学大学院文学研究科 Graduate School of Letters Kyoto University.

TEKİN, Ş. (1976). “Eski Türkçe”. *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. s.142-192.

___ (1980) *Maitrisimit nom bitig: die uigurische Übersetzung eines Werkes der buddhistischen Vaibhāṣika-Schule*. Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients. Berliner Turfantexte; IX, Berlin: Akademie-Verlag.

___ (1987) “Altun Yaruk’un 20. Bölümü: İligler Qanlarning Köni Törüsün Aymaq (Rājāṣāstra)” *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, 11, s.133-199.

TOKYÜREK, H. (2018). *Altun Yaruk Sudur IV Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını)*, Ankara: Türk Dil Kurumu. [AYTokyürek]

WILKENS, J. (2016). *Buddhistische Erzählungen aus dem alten Zentralasien Edition der altuigurischen Daśakarmapathāvadānamālā*

Teil I-II-III. BT: 37, Turnhout (Belgien): Brepols. [**Daş.Wilkens**
2016]

ZIEME, P. (1996). *Altun Yaruq Sudur, Vorworte und Das Erste Buch, Edition und Übersetzung der alttürkischen Version des Goldglanzsūtra (Suvarṇapraphāsasottamasūtra)*, Berliner Turfantexte: XVIII, Turnhout: Brepols. [**AYZieme**]